

Олександр ЗАДОРОЖНИЙ (1960–2017 рр.),
доктор юридичних наук,
професор

ВСЕ МОЄ ЖИТТЯ ПОВ'ЯЗАНЕ З УНІВЕРСИТЕТОМ

«Живуть студенти весело від сесії до сесії» — здається, нинішні власники студентських квитків вже не співають цієї пісні. Однак засвідчу вже як викладач з 20-річним стажем — наведені слова в усі часи залишаються вельми справедливими. Пікові ситуації, екстрим екзаменаційних сюжетів запам'ятовуються надовго. Особливо, мабуть, перша сесія. Мій студентський дебют, наприклад, запам'ятався тим, що раз і назавжди відбив спокусу користуватися будь-якими «підручними засобами». Однокурсник, який відповідав переді мною, залишив у парті підручник. Про це я, на жаль чи на щастя, не мав і гадки, але так вже поталанило, що то була єдина в аудиторії парта без зовнішньої шпаринки. Професорка Євгенія Антонівна Тихонова розкрити книгу помітила. Словом, довелося замість одного відповідати на три білети, однак своє «відмінно» я все ж одержав.

Ще один сесійний спогад. На четвертому курсі з головою поринув у громадську роботу, мене обрали секретарем комсомольського бюро факультету. Така діяльність вимагала багато часу й сил, тож коли розпочалася сесія, я вперше за студентські роки відчув себе непевно. Відклав громадські справи й протягом трьох днів старанно зубрив те, що недовчив протягом семестру. Нібито вивчив. Для остаточної впевненості ввечері напередодні іспиту з історії політичних вчень вирішив погортати підручник і... занурився в нього до ранку. Щоб якось прийти до тями, пішки почимчикував до метро, першим з'явився в університет, першим склав іспит, повернувся додому й проспав майже добу. Перед тим удосталась нахвилювавшись, оскільки мою вистраждану «п'ятірку» викладачка випадково поставила в заліковку іншому...

Студентські роки до найменших подробиць закарбовуються в пам'яті кожного, кому свого часу поталанило виграти щасливий (студентський!) квиток в лотереї вступних іспитів і піднятися з непевного абітурієнтського щаблю на омріяний наступний. Як би не складалася подальша доля, ми з вдячністю згадуємо свою альма-матер, викладачів, однокурсників. Все може докорінно змінитися. Проте надбання студентських років — ті, про які кажуть «за плечима не носити», насправді ж, найдорожчі: знання й переконання, незабутні враження, непідвладна кон'юнктурним віграм дружба — залишаються з нами на все життя. На жаль, розуміти це починаєш тільки з плином часу. Як і те, яким нерозважливо марнотратним бував щодо швидкоплинного часу власної молодості.

З сімнадцяти років, коли мрія про навчання на факультеті, що згодом вже виріс в інститут міжнародних відносин, здобула реальних обрисів, й донині моє життя пов'язане з університетом, рідною кафедрою, яку мав за честь очолювати. Як не важко було поєднувати викладання з депутатською діяльністю, а раніше — з бізнесовою як директора першої в Україні приватної правничої фірми «Проксен», жодного разу не спало на думку полишити університет. Для мене такий крок абсолютно неприйнятний.

За всіх часів освіта, навчання — це завжди двосторонній процес спілкування між вчителем і учнем. Університетська освіта передбачає особливий рівень такого спілкування, насиченого світлом високого інтелекту, неординарних думок. Всім, кому довелося вчитися в закладі вищої освіти, що названий іменем Кобзаря, в цьому сенсі щастить особливо — сузір'ями видатних особистостей пишається кожен інститут і факультет. Щодо вихованців Інституту міжнародних відносин, то нам поталанило вчитися в корифеїв правничої науки: метра цивілістики, одного з фундаторів науки про міжнародне приватне право Геннадія Матвеева; видатного юриста-міжнародника Ігоря Лукашука (найціннішими моїми надбаннями за рік навчання в нього був не лише конспект, а й кожна хвилина спілкування з Вченим); тодішнім деканом Глібом Цветковим (хоч він і не викладав на нашому відділенні, проте щоденне спілкування з ним як із керівником факультету залишило глибокий слід у душі). До того ж саме з «благословіння» Г. Цветкова я став студентом, а згодом — членом партії (без цього годі було й сподіватися на будь-який фаховий поступ чи то в дипломатії, чи то в науці). Моїм науковим керівником був Володимир Григорович Буткевич — суддя Європейського суду з прав людини (1998–2008 рр.). За часів нашого студентства професор Буткевич започатковував новий напрям правничої науки, присвячений співвідношенню міжнародного і внутрішньодержавного права.

Вклоняюся викладачкам іноземних мов Валентині Дайнеко, яка нині очолює кафедру іноземних мов, Людмилі Євтушенко, Наталі Діброві, Ірині Чернусі, Аллі Ващенко, Оксані Дяченко, Тетяні Архипович — всім, чия

подвижницька праця, помножена на найвищий професійний рівень та вимогливість, робили з нас фахівців, здатних вільно спілкуватися цілком пристойною англійською. Інколи для цього потрібні були «силові» методи й «жорсткий пресинг по всьому полю», однак, думаю, саме завдяки ним я, випускник звичайної, а не престижної спеціальної школи, опанував англійську на такому рівні, що тоді мав змогу вибороти право потрапити до переліку кількох щасливчиків, які працювали з іноземними гостями Олімпіади 80. Ба більше, пізніше міг без жодних проблем знаходити спільну мову з колегами-парламентаріями в будь-якій частині світу, дипломатами, акредитованими в Україні, та й зрештою, отримувати інформацію не в препарованому варіанті, а з першоджерела. Не кажу вже про те, що після закінчення університету, маючи викладацьку зарплатню розміром аж у 105 карбованців, саме завдяки знанню англійської міг утримувати сім'ю, підробляючи перекладами. Завжди буду вдячний людям, чиїми зусиллями випускники нашого факультету, а тепер інституту, отримують другий фах — перекладача. До речі, попри обставини, кількість годин, відведених на вивчення іноземних мов, не зменшується (а як на мене, має збільшитися ще).

Висока вимогливість до рівня знання іноземних мов, а втім, і до всіх навчальних дисциплін, для нашого інституту є традиційною. Трапляється, що розуміння необхідності вивчення окремих предметів приходить лише згодом. Не забуду як нас, студентів, обурювала педантична прискіпливість професора Володимира Прокопенка. «Навіщо майбутнім дипломатам трудове право?», — щиро дивувались ми. Нині я безмежно вдячний Володимирі Івановичу за непохитність. Цілком поділяю переконаність багатьох поколінь викладачів університету у тому, що фахівцю з університетським дипломом необхідні універсальні знання.

Немає нічого більш практичного, ніж теорія! Мав змогу неодноразово переконатися в цьому. Наприклад, коли зайнявся приватною практикою. Ґрунтовна підготовка у сфері трудового права неабияк стала в нагоді. Коли ж наприкінці 80-х – початку 90-х заговорили про спільні підприємства й урядом було прийнято перші постанови з цього приводу, виявилось, що не лише відсутні фахівці з цього напрямку, їх взагалі ніхто й не готував. Першими спеціалізуватися почали ті, хто мав широкі універсальні знання, зокрема й з міжнародного права, і раніше за інших збагнув перспективність нового явища.

Переконаний: своїми успіхами, кар'єрними злетами, «зоряними годинами» всі ми в значній мірі зобов'язані рідному університетові. Йдеться, зрозуміло, не лише про суму отриманих знань — хоч насамперед за ними вступаємо у заклад освіти. Це і здобутий досвід, організаційні навички, вміння відповідально ставитися до справи, спілкуватися, слухати й чути не лише себе, поважати іншу думку... Такі вміння ми здобували не тільки

й не стільки на лекціях, семінарах, колоквиумах, а й у студентських будівельних загонах, на обов'язкових для всіх осінніх виїздах «на картоплю», у різноманітних студентських справах, що у часи мого навчання, яке припало на період кінця 70-х – початку 80-х років, неможливо було уявити без комсомолу. Мушу зазначити, що попри всі ідеологічні нашарування й пов'язані з тим нісенітниці, комсомол багато й дав моїм ровесникам для здобуття саме такого досвіду. Будзагонівські будні, сільськогосподарські десанти не лише переконували рафінованих городян в тому, що паляниці не на деревах ростуть, але й доводили нам самим, чого ми варті без опіки дорослих. Вчили жити, дружити, співвідносити власні амбіції й інтереси з амбіціями й інтересами інших.

Саме громадській роботі, комсомолу завдячую за тісну взаємодію з тодішнім заступником секретаря парткому університету, проректором з роботи з іноземними студентам, директором нашого інституту, ректором університету Леонідом Васильовичем Губерським. Саме в ті часи вперше замислився, якою непересічною особистістю має бути керівник такого закладу освіти, як наш, якими мають бути сила його характеру, масштаб мислення. Тоді ж вперше збагнув, яким насправді складним і багатомірним організмом є університет. Колись він весь займав лише червоний корпус з його особливою аурую. Нам вже довелося вчитися в жовтому, також історичному, де колись була Перша київська гімназія. Під її лункими склепіннями пройшло не одне покоління наших видатних співвітчизників. Тепер численні університетські корпуси в різних кінцях столиці. Мені здається, тим модерним приміщенням трохи бракує відчуття незримої присутності попередників. Втім, непересічна атмосфера інтелектуального спілкування залишається незмінною.

Не знаю чи доречним буде таке порівняння, але мені наш університет ще з студентських пір здається велетенським казаном, в якому вирують, перетинаючись, тисячі різних особистостей, їхніх прагнень і взаємозв'язків. У тому казані, що завжди вирує юначим завзяттям, викристалізуються, викарбовуються характери й долі. Він завжди повний: прощаються з рідними стінами випускники, приходять першокурсники. Цикл університетського життя, як і життя взагалі, залишається незмінним і вічним. Вірю що так, як зараз ми, і майбутні покоління студентів і викладачів з тими ж почуттями любові й вдячності згадуватимуть свою альма-матер.

ENTIRE LIFE CONNECTED TO THE UNIVERSITY

Abstract. In his recollections, the author shared experiences and impressions from his first exam session and reflections after taking exams with Yevheniia Tykhonova. Furthermore, the researcher described a stressful situation during his fourth year of study when he was deeply involved in public activities and had to prepare for exams on short notice.

Moreover, the author mentioned luminaries of legal science who taught at the Institute, including Hennadii Matvieiev, Ihor Lukashuk, and Hlib Tsvietkov. The author specifically highlighted Volodymyr Butkevych, his academic supervisor.

Additionally, the author expressed gratitude to English language teachers who prepared students to become specialists with a high level of English proficiency — Valentyna Dainenko, Liudmyla Yevtushenko, Natalia Dibrova and others, noting their professionalism and high standards.

The author makes interesting observations about particular disciplines, the importance of which he realised only later. For instance, labour law preparation proved helpful when joint ventures became a topic in the late 1980s, and early 1990s, and the government issued initial decrees on the matter.

Finally, the author thanked the university and concluded by comparing it to a ‘gigantic cauldron where thousands of different personalities, their aspirations, and relationships boil and intersect. In that cauldron, where youthful enthusiasm always bubbles, characters and destinies crystallise and take shape’.

Keywords: student life, Institute of International Relations, teaching, specialist in international relations, university.